ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРАВОВІДНОСИНИ МІЖ ЄС ТА КНР

БУРОМЕНСЬКИЙ Михайло Всеволодович - доктор юридичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри порівняльного та європейського права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: 0000-0002-9287-5116

DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.4.38

Стаття аналізує еволюцію інвестиційних правовідносин між Європейським Союзом та Китайською Народною Республікою від парадигми лібералізації до режиму керованої взаємозалежності, в якому свобода інвестування системно переосмислюється крізь призму економічної безпеки та автономії права ЄС. Показано, як політична «пауза» щодо Всеосяжної інвестиційної угоди (CAI), що уособлювала апогей договірної взаємності, радикально підсилила роль односторонніх інструментів ЄС. Розкрито нормативну логіку Регламенту про іноземні субсидії (EU 2022/2560), Інструменту протидії економічній примусовості (EU 2023/2675) та ініціативи оновленого скринінгу прямих іноземних інвестицій (COM(2024) 23): перший вирівнює конкурентне поле, адресується до прихованих переваг держпідтримки й застосовується як у концентраціях, так і у держзакупівлях; другий кодифікує ієрархію процедур реагування на геоекономічний тиск, від консультацій до контрзаходів; третій гармонізує фрагментовані національні практики контролю доступу до критичних активів, поширюючи охоплення на опосередковані та окремі greenfield-інвестиції. На емпіричному матеріалі секторальних кейсів (остаточні компенсаційні мита на китайські BEV, перші ex officio розслідування вітрової галузі за FSR) простежено зчеплення промислової політики «зеленого переходу» із правовими «клапанами проникності» внутрішнього ринку. Паралельно проаналізовано спори COT DS610 та DS611 як лабораторії процесуалізації геоекономічних конфліктів і поля перевірки меж автономії права ЄС у глобальному контексті. Аргументується, що нинішня модель не замінює двосторонню угоду механічно, а формує багаторівневу, функціонально доповнювану матрицю контролю, де конкуренційне право, публічний порядок та суверенні інструменти взаємно підсилюють одне одного, перетворюючи ЄС із пасивного norm-setter на активного gate-keeper внутрішнього ринку. У підсумку інвестиційні відносини ЄС–КНР описуються як рух від ex post примусу через арбітраж до ex ante фільтрації ризиків через правові процедури, що реструктурує баланс між відкритістю та безпекою на користь дисциплінованої селективності.

Ключові слова: торгівельна угода, інвестиційна угода, Європейський Союз, захист інвестицій, інвестиційний суд, торгівельна політика, Суд ЄС, Угода про; автономія права ЄС; зовнішня компетенція, Всеосяжна інвестиційна угода (CAI).

Вступ

Інвестиційні правовідносини між Європейським Союзом та Китайською Народною Республікою остаточно полишили парадигму вільного руху капіталів, що базувалася на лібералізаційній інерції та договірній взаємності, і увійшли в режим керованої взаємозалежності. Цей режим дедалі більше детермінується логікою економічної безпеки та регуляторною автономією права ЄС. Комплексна інвестиційна угода (CAI), проект якої було узгоджено наприкінці 2020 року, стала водночас апогеєм та кінцевою

точкою старої моделі [2, с. 1–3]. Вона була покликана договірним шляхом нівелювати фундаментальний дисбаланс – асиметрію доступу до ринку та «нерівне поле гри», що породжується специфікою китайської економічної моделі, зокрема роллю державних підприємств (SOEs), непрозорими субсидіями та практиками, що стимулюють примусовий трансфер технологій [2, с. 2–5]. Проте політична динаміка швидко вивела цю юридичну архітектоніку з рівноваги. Як зазначалося в аналітичних матеріалах, «після китайських контрсанкцій проти європейських інституцій Європарламент чітко заявив, що не розглядатиме ратифікацію, доки ті не будуть зняті; відтоді угода опинилася «на паузі» – симптом епохального зсуву від логіки «великої угоди» до режимного управління ризиками» [2, с. 1–3; 3; 13, с. 5–9; 16, с. 421–423].

Цей зсув матеріалізувався в односторонньому «арсеналі економічної безпеки» ЄС. Регламент про іноземні субсидії (FSR) запровадив механізми корекції порушення конкуренції, спричинених фінансовою підтримкою третіх держав. Інструмент протидії економічному примусу (ACI) кодифікував процесуальний каркас реагування на тиск, що ведеться через торгівлю та інвестиції. А ініціатива з оновлення та гармонізації скринінгу прямих іноземних інвестицій (FDI) [6; 7] спрямована на уніфікацію раніше фрагментованих національних практик [21, с. 25–33] контролю над критичними активами. Разом ці інструменти формують нову інфраструктуру «вибіркової проникності» на входах до внутрішнього ринку ЄС. Їхня ефективність вже проходить емпіричну перевірку: антидотаційні розслідування та остаточні заходи щодо китайських електромобілів (BEV) [9; 18, с. 3–6] та перші *ex officio* розслідування в межах FSR у секторі вітрової енергетики демонструють поєднання промислової політики з конкурентним правом та торговельним захистом. На цьому тлі CAI виглядає радше як «незавершений міст», конструкція якого – поєднання розширеного доступу з відмовою від традиційного арбітражу між інвестором та державою (ISDS) [16, с. 423–432] – виявилася фатально вразливою до політичної ентропії. Додаткового напруження цій трансформації надають спори у СОТ, зокрема DS610 (литовський кейс) [10; 11] та DS611 (щодо процесуальних інструментів захисту ІВ) , які перетворюють багатосторонні майданчики на арену «процесуалізації» геоекономічної конкуренції та тестують межі автономії права ЄС у новому глобальному контексті [17, с. 11–18].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика інвестиційних правовідносин між ЄС та КНР вже стала окремим полем уваги як європейських інституцій, так і провідних дослідників. Парламентські аналітичні записки Г. Грігера послідовно відтворюють еволюцію переговорів щодо CAI, фіксуючи зміну наративу від очікувань «великої угоди» до дедалі критичнішого сприйняття структурних асиметрій та дефіциту взаємності [1; 2]. Матеріали Європейського парламенту щодо «законодавчого потяга» за CAI додатково підкреслюють, що вже в процесі переговорів угода розглядалася не як кінець історії, а як спроба тимчасово збалансувати політичні та економічні очікування в умовах зростаючої взаємної недовіри [3].

Окремий пласт досліджень стосується саме долі CAI як символу завершення лібералізаційної парадигми. П. Еггер, С. Нігай та А. Страйт моделюють угоду у ширшому контексті двосторонніх інвестиційних відносин, показуючи, що навіть її успішна імплементація не усунула б системних перекосів доступу до ринку та ролі держави в економіці [16]. Ш. Куанг пропонує політико-правове прочитання «злету і падіння» CAI, наголошуючи на тому, що її «замороження» стало результатом не лише санкційної ескалації, а й глибинної кризи довіри до здатності КНР дотримуватися зобов'язань у сфері прав людини та верховенства права [15]. Зі свого боку А. Бринза аналізує CAI у ширшій рамці оновленої стратегії ЄС щодо Китаю, де ключовими стають категорії «деризикизації» та економічної безпеки [13].

Суттєвий внесок у розуміння трансформації підходів ЄС зроблено дослідженнями, присвяченими «арсеналу економічної безпеки». К. Фройдльсперґер реконструює Інструмент протидії економічному примусу як

відповідь на структурний дефіцит багатосторонніх механізмів врегулювання спорів та як спробу кодифікувати поступове, пропорційне реагування на геоекономічний тиск [14]. Аналітика Європейського парламенту щодо економічної безпеки фіксує перехід від лінійної логіки відкритості до матриці ризик-орієнтованого управління взаємозалежністю [17]. Робота К. Маккаффрі, С. Тальяп'єтри та Г. Вольфа демонструє, як інструменти FSR, ACI та FDI-скринінгу вибудовуються у взаємодоповнюваний набір інструментів, що поєднує логіку конкуренційного права, публічного порядку та суверенітету [18].

У політичному дискурсі та think-tank літературі (аналітичні звіти MERICS, мережі ETNC, дослідження А. Гарсія-Ерреро) дедалі чіткіше простежується мотив «керованої взаємозалежності»: наголос робиться не на відриві від Китаю як такого, а на структурному переформатуванні каналів та якості взаємодії, включно з інвестиціями [19–21]. Критичні оцінки CAI з боку громадянського суспільства (зокрема, звіт Urgewald) підкреслюють ризики легітимації непрозорої ролі державних підприємств та слабкість правозахисного компонента [22].

Важливий сегмент сучасних публікацій описує вже не стільки договірні, скільки односторонні інструменти. Окремі дослідження присвячені застосуванню Регламенту про іноземні субсидії та секторальним кейсам у галузі вітрової енергетики й електромобілів, де позиції галузевих асоціацій і юридичний аналіз клієнтських нотаток провідних юридичних фірм (зокрема, Hogan Lovells, WindEurope) демонструють зсув бізнесу від вимоги доступу до китайського ринку до вимоги захисту внутрішнього ринку від імпортованих субсидій [8; 9; 18; 23; 24]. Публікації Reuters та інших медіа додають емпіричний вимір, фіксуючи зміну поведінки європейських компаній, які все більше концентруються на управлінні ризиками в Китаї, а не на необмеженій експансії [25; 26].

Нарешті, у фокус дослідників потрапляють спори СОТ DS610 та DS611 як лабораторії процесуалізації геоекономічних конфліктів. Матеріали СОТ, Єврокомісії, USTR, а також доктринальні праці С. Чена, Ф. Допена та Н. де Графа показують, що йдеться не лише про технічні питання торгівлі чи інтелектуальної власності, а про більш фундаментальну боротьбу за юрисдикційний контроль над правилами гри в глобальних ланцюгах доданої вартості [10–12; 27–30]. Водночас наявний доробок, загалом ґрунтовно описуючи окремі інструменти та кейси, рідко пропонує цілісне бачення того, як односторонній арсенал ЄС де-факто заміщує двосторонню інвестиційну угоду та як через призму цих інструментів трансформується саме поняття інвестиційних правовідносин між ЄС та КНР. Саме цю прогалину й покликано заповнити дану статтю.

Мета статті

Метою статті є комплексне теоретико-правове осмислення трансформації режиму інвестиційних правовідносин між Європейським Союзом та Китайською Народною Республікою від парадигми лібералізації та договірної взаємності до моделі керованої взаємозалежності, в якій ключову роль відіграє арсенал односторонніх інструментів економічної безпеки ЄС. У межах цієї загальної мети передбачається, по-перше, реконструювати нормативну логіку трьох базових інструментів - Регламенту про іноземні субсидії, Інструменту протидії економічному примусу та оновленого механізму скринінгу прямих іноземних інвестицій - у їх взаємодоповнюваності та зв'язку з концепцією автономії права ЄС. По-друге, на матеріалі секторальних кейсів (зокрема, застосування антидотаційних заходів щодо китайських BEV та перших ex officio розслідувань у вітровій галузі) показати, як вказані інструменти інтегруються у промислову політику ЄС та трансформують баланс між відкритістю внутрішнього ринку та захистом стратегічних інтересів. По-третє, проаналізувати спори СОТ DS610 та DS611 як простір зіткнення автономії права ЄС з глобальними режимами та як індикатор того, якою мірою нова модель взаємозалежності може бути узгоджена з багатостороннім торговельним правом. По-четверте, сформулювати узагальнюючі висновки щодо того, яким чином перехід від логіки ex post-примусу через арбітраж до ex ante-фільтрації ризиків

через односторонні правові процедури змінює структуру та зміст інвестиційних правовідносин між ЄС та КНР, а також окреслити потенційні ризики та обмеження такого підходу для подальшого розвитку міжнародного інвестиційного права.

Результати дослідження

Анатомія асиметрій, яку Комплексна інвестиційна угода мала б виправити, ґрунтується на чотирьох структурних елементах, що послідовно підсилюють один одного. По-перше, це асиметрія ринкового доступу: європейські інвестори стикаються з китайським ринком, організованим через негативні переліки, секторальні обмеження та ліцензійно-дозвільні режими, тоді як внутрішній ринок ЄС концептуально побудований на презумпції відкритості. CAI мала на меті кодифікувати розширення доступу, зокрема у послугах та виробництві, частково стираючи різницю між формально дозволеним і фактично можливим [1, с. 2–5; 2, с. 2–4]. По-друге, це вузол державної участі та субсидій: ЄС прагнув зрівняти умови там, де державні підприємства (SOEs) та компанії з державною підтримкою користуються непрозорими преференціями у фінансуванні, закупівлях та доступі до ресурсів. CAI мала запровадити дисципліни для SOEs та вимоги щодо прозорості субсидій [1, с. 4–6; 16, с. 425–429]. По-третє, це проблема захисту від примусового трансферу технологій (FTT): європейський бізнес тривалий час сигналізував про м'які та жорсткі форми тиску, спрямовані на «локалізацію знання» (вимоги до спільних підприємств, умови доступу до закупівель). CAI містила зобов'язання, що забороняли FTT та підвищували прозорість регуляторних вимог [2, с. 3–5]. Проте, на наше міркування, саме четвертий вузол – процедурна симетрія та засоби правового захисту – виявив доктринальну вразливість угоди ще до її політичного «замороження». Сторони свідомо винесли інвестиційний захист та механізми вирішення спорів «в інший трек», відмовившись від класичного ISDS [16, с. 429–432]. Це рішення було зумовлене взаємним небажанням. ЄС мав негативний досвід у контексті переговорів щодо TTIP та загальної критики ISDS, тоді як обидві сторони остерігалися потенційно високих компенсаційних виплат [16, с. 421–432]. Фундаментальна проблема означеної вище конструкції полягає в тому, що, усунувши *юридичний* механізм примусу (ISDS), сторони залишили *політичну довіру* як єдиний гарант забезпечення виконання угоди. Коли ця довіра була зруйнована обміном санкціями та контрсанкціями у травні 2021 року [3; 15, с. 1030–1034], угода миттєво втратила будь-яку практичну цінність, оскільки не мала власного «юридичного скелета». Вона стала доктринально нікчемною, оскільки її імпліцитний механізм виконання (довіра) був знищений. Цей розрив у сприйнятті добре ілюструється китайською академічною перспективою, яка розглядала CAI як «угоду нового покоління», що демонструє «щиру готовність» Пекіна до реформ [29, с. 4–8]. З цієї точки зору, «пауза» є виключно внутрішньополітичною проблемою ЄС (брак впевненості, бюрократія, вплив третіх країн), що ставить під сумнів *кредитоспроможність* та *стратегічну автономію* ЄС як договірної сторони . Таким чином, CAI стала жертвою не лише політичного клімату, але й власної конструктивної слабкості, адже спроба застосувати взаємний договірний інструмент для вирішення проблем, що походять від асиметричної та непрозорої державної інтервенції, була приречена на невдачу в момент першого ж політичного зіткнення.

Коли «велика угода» зупинилася, ЄС перебудував інфраструктуру доступу до свого ринку, інституціоналізувавши «арсенал економічної безпеки». Замість одного магістрального договірного тракту CAI виникла мережа односторонніх «клапанів проникності», що дозують та фільтрують вхід капіталу за критеріями конкуренції, безпеки та процедурної прозорості. Цей арсенал являє собою справжню процедурну революцію, фундаментально змінюючи тягар доказування (*burden of proof*). Якщо за логікою CAI, ЄС мав би *доводити* порушення угоди Китаєм *ex post*, то за логікою нового арсеналу, іноземний суб'єкт господарювання повинен *довести* свою відповідність стандартам ЄС *ex ante*. Першою основою цього арсеналу є Регламент про іноземні субсидії (FSR) , який

створив горизонтальний інструмент для корекції порушень конкуренції, спричинених фінансовою підтримкою третіх держав. Він діє через три основні механізми: 1) розслідування за власною ініціативою (ex officio), 2) обов'язкове повідомлення про концентрації (M&A), якщо оборот компанії в ЄС перевищує 500 млн євро, а іноземний фінансовий внесок становить понад 50 млн євро, та 3) обов'язкове повідомлення у процедурах публічних закупівель, якщо вартість контракту перевищує 250 млн євро, а іноземний внесок – 4 млн євро.[1] Комісія отримала повноваження накладати коригувальні заходи, вимагати повернення субсидії або навіть забороняти концентрацію чи присудження контракту.[3] Другий стовп – Інструмент протидії економічній примусовості (ACI) – є інструментом захисту суверенітету. Він кодифікував відповідь на геоекономічний тиск як юридичну процедуру, а не як серію політичних реакцій *ad hoc*. «Економічний примус» визначено як застосування третьою країною заходу, що впливає на торгівлю чи інвестиції, з метою втручання у «легітимний суверенний вибір» ЄС чи держави-члена. ACI встановлює чіткий процесуальний каркас: ідентифікація примусу, консультації з третьою країною, і, в разі провалу, застосування широкого спектру контрзаходів ЄС (від тарифів до обмежень на інвестиції, ІВ та участь у закупівлях).[6] Доктринально важливо, що ACI є автономним інструментом, який діє *поза* рамками СОТ і не залежить від них, забезпечуючи швидкість реакції, недосяжну в Женеві. Третім, не менш важливим, елементом є пропозиція щодо оновлення та гармонізації механізму скринінгу ПІІ (FDI-скринінг) [6; 7]. Ця ініціатива спрямована на усунення значної вразливості – фрагментації національних підходів, де ліберальний режим однієї держави-члена може слугувати «чорним ходом» для інвестицій, що становлять ризик для безпеки іншої [21, с. 25–33]. Пропозиція робить запровадження механізму скринінгу *обов'язковим* для всіх держав-членів, встановлює *мінімальний* перелік критичних секторів (включно з критичними технологіями, інфраструктурою, ШІ тощо), а також розширює сферу застосування на *опосередковані* (внутрішньо-європейські) інвестиції, якщо кінцевий бенефіціар походить з-поза меж ЄС, та зелені інвестиції.[9] Разом ці три інструменти створюють комплексну та комплементарну *матрицю контролю*: FSR контролює *економічну* чесність (логіка права конкуренції), FDI-скринінг контролює *безпеку* (логіка публічного порядку), а ACI контролює *політичну* волю (логіка суверенітету). Ця інфраструктура вибіркової проникності де-факто замінює собою недосяжну двосторонню угоду [18, с. 3–11], перетворюючи ЄС з пасивного *standard-setter* на активного *gatekeeper*.

Нові інструменти «арсеналу» не є теоретичними конструкціями; вони вже активно застосовуються, що демонструє нове зчеплення між промисловою політикою ЄС (зокрема, Європейською зеленою угодою) та інструментами торговельного захисту й контролю. Секторальні кейси 2024 року слугують емпіричною валідацією цього зсуву. Найбільш резонансним став кейс акумуляторних електромобілів (BEV). У жовтні 2024 року Комісія запровадила остаточні компенсаційні мита на імпорт китайських BEV [8; 9]. Юридичне обґрунтування, згідно з DG TRADE, полягало в тому, що ланцюг вартості BEV у Китаї отримує «недобросовісні державні субсидії», які спричиняють «загрозу економічної шкоди» для виробників ЄС. Цей випадок є *гібридним*: хоча формально використано традиційний інструмент торговельного захисту (антисубсидійне розслідування), його стратегічна мотивація є новою. Йдеться не просто про захист ринку, а про захист *стратегічної промислової бази* «зеленого переходу» ЄС. Деталізований та диференційований характер мит (наприклад, 17.0% для BYD, 18.8% для Geely, 35.3% для SAIC та не-кооперативних компаній) також демонструє експертний, а не політичний, характер розслідування.

Ще більш доктринально значущим є кейс вітрових турбін, який став одним із перших *чистих* прикладів застосування Регламенту про іноземні субсидії (FSR). Навесні 2024 року Комісія розпочала *ex officio* розслідування щодо китайських постачальників турбін, які беруть участь у тендерах в ЄС [23; 24]. Ключовим моментом у цьому кейсі стала публічна реакція європейської

індустрії. Асоціація *WindEurope* відкрито підтримала розслідування, надавши чітке ринкове обґрунтування: «Китайські виробники вітрових турбін пропонують значно нижчі ціни, ніж європейські виробники... Вони також пропонують «неймовірно щедрі умови фінансування» з відстрочкою платежу до 3 років. Таку практику неможливо здійснювати без «несправедливої державної субсидії»» . Це свідчить про тектонічний зсув у пріоритетах європейського бізнесу: попит на *захист внутрішнього ринку* від нечесної конкуренції стає не менш, а подекуди й більш, нагальним, ніж попит на *доступ до зовнішніх ринків* (традиційна логіка CAI). Ця підтримка з боку індустрії надає Комісії значний політичний та легітимаційний капітал для подальшого, більш агресивного, використання FSR. В обох випадках – BEV та вітрових турбін – правові інструменти відіграють роль «регулятивних клапанів», які дозволяють ЄС реалізовувати свою промислову політику (Green Deal), не допускаючи при цьому руйнування конкурентного середовища через імпортовані субсидії.

Зовнішній контур взаємодії ЄС та Китаю, паралельно з розвитком внутрішнього «арсеналу», формується через «процесуалізацію» геоекономічних конфліктів на багатосторонніх майданчиках, насамперед у СОТ. Два спори стали своєрідними камертонами, що налаштовують тональність інвестиційних очікувань між сторонами. Справа DS610, ініційована ЄС щодо заходів Китаю у торгівлі товарами та послугами на тлі «литовського кейсу», продемонструвала, як політичний тиск перекладається на мову права [10; 11]. ЄС оскаржив дискримінаційні та примусові заходи Китаю (включно з відмовами у митному оформленні, обмеженнями імпорту/експорту), які часто мали *неписаний* характер. Ця справа є доктринально важливою у двох аспектах. По-перше, вона отримала вагому підтримку з боку США як третьої сторони. Вашингтон підтримав аргумент ЄС про те, що *неписані заходи* можуть бути оскаржені, а *непрямих доказів* (circumstantial evidence), як-от раптове падіння торгівлі на понад 99%, достатньо для доведення їх існування. По-друге, цей спір є ідеальним дзеркалом та юридичним обґрунтуванням для Інструменту протидії економічному примусу (ACI). Саме надзвичайна *повільність* та процедурна складність багатостороннього механізму СОТ (DS610) слугує найсильнішим аргументом на користь існування *одностороннього* та *швидкого* ACI [5; 14, с. 1–12]. ЄС демонструє, що, поважаючи багатосторонній шлях, він не дозволить своїй автономії стати заручником його неефективності. Ще глибшим та доктринально складнішим є спір DS611 щодо забезпечення прав інтелектуальної власності. Спір точився навколо практики китайських судів видавати так звані «anti-suit injunctions» (ASIs) у спорах щодо стандартно необхідних патентів (SEPs). Ці судові накази під загрозою величезних штрафів забороняли європейським власникам патентів захищати свої права у власних (наприклад, німецьких) юрисдикціях, доки триває розгляд у Китаї.[13] Це була не просто суперечка про ІВ; це була радше *війна юрисдикцій* – спроба використати *національні суди* для *глобального регулювання* цін на технології та нав'язування власної юрисдикції як пріоритетної. Як слушно зауважено в оригінальному тексті, «у DS611 щодо забезпечення прав інтелектуальної власності поставлено питання про судову заборона на звернення до іншого суду (*anti-suit injunctions)* у спорах зі стандартно необхідними патентами, тобто про те, чиї процесуальні стандарти визначатимуть правила гри для технологічних інвестицій у глобальних ланцюгах вартості». Перемога ЄС у цьому спорі (арбітри СОТ визнали політику Китаю неправомірною) стала фундаментальною перемогою *децентралізованої моделі, заснованої на правилах* системи захисту ІВ над *централізованою, заснованою на владі*. Обидва спори демонструють, що правове поле битви 21-го століття дедалі більше стосується не лише тарифів на товари, але й *процедур* та *юрисдикцій*, що регулюють технології та суверенну волю.

Висновки

Проведене дослідження засвідчує фундаментальну трансформацію правового режиму, що регулює інвестиційні відносини між ЄС та КНР. Відбувся остаточний відхід від попередньої практики, що ґрунтувалася на принципах лібералізації та договірної

взаємності, до нової моделі, де домінують пріоритети економічної безпеки та забезпечення стратегічної автономії права ЄС.

Комплексна інвестиційна угода (CAI) стала кульмінацією, але водночас і свідченням вичерпання попередньої договірної моделі. Угода, спрямована на корекцію поточних структурних дисбалансів (зокрема, асиметрії доступу до ринку, специфіки діяльності державних підприємств та практики примусового трансферу технологій), виявила фундаментальну конструктивну вразливість. Свідома відмова сторін від інституціоналізованих механізмів примусового вирішення спорів (зокрема, ISDS) на користь імпліцитних політичних гарантій призвела до втрати угодою практичної та правової значущості одразу після виникнення політичної напруженості у 2021 році.

У відповідь на неспроможність двостороннього договірного регулювання та нові запити сьогодення, ЄС інституціоналізував комплекс односторонніх правових інструментів. Ця нова нормативна архітектура, що включає Регламент про іноземні субсидії (FSR), Інструмент протидії економічному примусу (ACI) та оновлений механізм скринінгу прямих іноземних інвестицій (FDI), формує багаторівневу систему контролю доступу до внутрішнього ринку ЄС. Ефективність нового підходу знаходить своє емпіричне підтвердження у секторальних розслідуваннях (зокрема, щодо електромобілів та вітрових турбін), де правові інструменти використовуються для забезпечення реалізації промислової політики ЄС.

Паралельно правові спори в рамках СОТ (зокрема, DS610 щодо обмежувальних заходів проти Литви та DS611 щодо захисту прав інтелектуальної власності) демонструють використання багатосторонніх майданчиків для фіксації порушень міжнародного права з боку КНР. Водночас, процедурна складність та тривалість цих спорів слугують додатковим доктринальним обґрунтуванням необхідності та легітимності розробки ЄС власних автономних юридичних інструментів швидкого реагування.

Таким чином, інвестиційні правовідносини між ЄС та КНР вступили у фазу, де правовий режим визначається не стільки двосторонніми договірними зобов'язаннями, скільки здатністю та готовністю ЄС автономно застосовувати власні регуляторні, конкурентні та захисні механізми для управління асиметричною взаємозалежністю.

Література

1. Grieger, G. EU-China Comprehensive Agreement on Investment (CAI): State of play. Brussels: European Parliamentary Research Service, 2020. 8 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652066/EPRS_BRI(2020)652066_EN.pdf
2. Grieger, G. EU-China Comprehensive Agreement on Investment (CAI): Level playing field for EU investors? Brussels: EPRS, 2021. 8 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/679103/EPRS_BRI(2021)679103_EN.pdf
3. European Parliament. Legislative Train: EU-China Investment Agreement (CAI). Brussels, 2020–2025. URL: https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-global-europe-leveraging-our-power-and-partnerships/file-eu-china-investment-agreement
4. Regulation (EU) 2022/2560 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on foreign subsidies distorting the internal market. OJ L 330, 23.12.2022. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2560/oj/eng
5. Regulation (EU) 2023/2675 of the European Parliament and of the Council of 22 November 2023 on the protection of the Union and its Member States from economic coercion by third countries. OJ L 2023/2675, 07.12.2023. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2023:2023.2675.01
6. European Commission. Proposal for a Regulation on the screening of foreign investments in the Union and repealing Regulation (EU) 2019/452 (COM(2024) 23 final). Brussels, 24.01.2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024PC0023
7. European Commission Staff Working Document: Impact assessment accompanying the proposal on FDI screening (SWD(2024) 24). Brussels, 24.01.2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52024SC0024

8. Commission Implementing Regulation (EU) 2024/2754 of 29 October 2024 imposing a definitive countervailing duty on imports of new battery electric vehicles from the PRC. OJ L, 30.10.2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2024/2754/oj/eng

9. European Commission (DG TRADE). EU Commission imposes countervailing duties on imports of battery electric vehicles (BEVs) from China. News item, 12.12.2024. URL: https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/news/eu-commission-imposes-countervailing-duties-imports-battery-electric-vehicles-bevs-china

10. WTO. DS610: China – Measures Concerning Trade in Goods and Services (EU complaint re Lithuania). Geneva, 2023–2025. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds610_e.htm

11. European Commission (DG TRADE). WT/DS610 – Case summary and documents. Brussels, 2023–2025. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/enforcement-and-protection/dispute-settlement/wto-dispute-settlement/wto-disputes-cases-involving-eu/wtds610-china-measures-concerning-trade-goods-and-services_en

12. WTO. DS611: China – Enforcement of Intellectual Property Rights. Geneva, 2022–2025. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds611_e.htm

13. Brinza, A. EU-China relations: De-risking or decoupling – the future of the EU strategy towards China. Brussels: European Parliament, 2024. 106 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754446/EXPO_STU(2024)754446_EN.pdf

14. Freudlsperger, C. The EU's Anti-Coercion Instrument. Journal of Common Market Studies, 2024, vol. 62, no. 1, p. 1–18. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/jcms.13593

15. Kuang, S. The rise and fall of the EU-China Comprehensive Agreement on Investment. Journal of Contemporary European Studies, 2024, 32(6), p. 1024–1043. URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14782804.2023.2293779

16. Egger, P. H.; Nigai, S.; Streit, A. Putting the China-EU Comprehensive Agreement on Investment into perspective. Asia Europe Journal, 2021, 19(4), p. 421–438. URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17538963.2021.1933057

17. European Parliament. European Economic Security: current practices and further development. In-Depth Analysis. Brussels, April 2024. 78 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/754449/EXPO_IDA(2024)754449_EN.pdf

18. McCaffrey, C.; Tagliapietra, S.; Wolff, G. Instruments of economic security: a European toolbox. Brussels: Bruegel, Working Paper 12/2024. 44 p. URL: https://www.bruegel.org/system/files/2024-05/WP%2012%202024_0.pdf

19. García-Herrero, A. Updating the EU strategy on China: co-existence while de-risking. Berlin: MERICS, 2024. 44 p. URL: https://merics.org/sites/default/files/2024-11/download.pdf

20. MERICS. Growing asymmetry: mapping import dependencies in EU and US trade with China. Berlin, 01.10.2024. URL: https://merics.org/en/report/growing-asymmetry-mapping-import-dependencies-eu-and-us-trade-china

21. European Think-tank Network on China (ETNC). National Perspectives on Europe's De-risking from China. The Hague: Clingendael, 2024. 216 p. URL: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2024-07/ETNC2024_National_Perspectives_on_Europes_De-risking_from_China.pdf

22. Urgewald. The China-EU Investment Agreement (CAI): A Critical Review. Berlin, 2021. 28 p. URL: https://www.urgewald.org/sites/default/files/media-files/The-China-EU-Investment-Agreement-06122021.pdf

23. WindEurope. EU starts investigation into Chinese wind turbines under the new Foreign Subsidies Regulation. Brussels, 09.04.2024. URL: https://windeurope.org/news/eu-starts-investigation-into-chinese-wind-turbines-under-new-foreign-subsidies-regulation/

24. Hogan Lovells. The European Commission launches its first ex officio investigation under the FSR into Chinese wind turbines. Client note, 12.04.2024. URL: https://www.hoganlovells.com/en/publications/the-european-commission-launches-its-first-ex-officio-investigation-under-the-fsr-into-chinese-wind-turbines

25. Reuters. EU firms in China skewed 'disproportionately' towards risk management – business group. 20.03.2024. URL: https://www.reuters.com/markets/eu-firms-china-skewed-disproportionately-towards-risk-management-business-group-2024-03-20/

26. Axios. European Parliament votes to freeze China investment deal. 20.05.2021. URL: https://www.axios.com/2021/05/20/eu-china-investment-deal-suspended

27. WTO. Dispute Settlement Body agrees to panels on EU complaints regarding Chinese measures (Lithuania and IP). News item, 27.01.2023. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news23_e/dsb_27jan23_e.htm

28. USTR. DS610 – Third-party integrated executive summary (United States). Geneva, 12.01.2024. 11 p. URL: https://ustr.gov/sites/default/files/enforcement/DS/DS610/US.3dPty.Exec.Summary.fin.pdf

29. Chen, X. CAI: China is ready, how is about Europe? China-EU Law Journal, 2022, 10(1), p. 1–14. URL: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8871683/

30. Doppen, F.; de Graaff, N. Balancing security and economics: domestic state–firm relations and the EU's FDI screening. Review of International Political Economy, 2024, 31(7), p. 2829–2852. URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09692290.2024.2368601

References

Grieger, G. (2020). EU-China Comprehensive Agreement on Investment (CAI): State of play. European Parliamentary Research Service. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652066/EPRS_BRI(2020)652066_EN.pdf

Grieger, G. (2021). EU-China Comprehensive Agreement on Investment (CAI): Level playing field for EU investors? European Parliamentary Research Service. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/679103/EPRS_BRI(2021)679103_EN.pdf

European Parliament. (2020–2025). Legislative Train: EU-China Investment Agreement (CAI). https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-global-europe-leveraging-our-power-and-partnerships/file-eu-china-investment-agreement

Regulation (EU) 2022/2560 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on foreign subsidies distorting the internal market. (2022). Official Journal of the European Union, L 330. https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2560/oj/eng

Regulation (EU) 2023/2675 of the European Parliament and of the Council of 22 November 2023 on the protection of the Union and its Member States from economic coercion by third countries. (2023). Official Journal of the European Union, 2023/2675. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2023:2023.2675.01

European Commission. (2024, January 24). Proposal for a regulation on the screening of foreign investments in the Union and repealing Regulation (EU) 2019/452 (COM(2024) 23 final). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024PC0023

European Commission. (2024, January 24). Impact assessment accompanying the proposal on FDI screening (Commission Staff Working Document, SWD(2024) 24). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52024SC0024

Commission Implementing Regulation (EU) 2024/2754 of 29 October 2024 imposing a definitive countervailing duty on imports of new battery electric vehicles from the PRC. (2024). Official Journal of the European Union. https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2024/2754/oj/eng

European Commission, Directorate-General for Trade. (2024, December 12). EU Commission imposes countervailing duties on imports of battery electric vehicles (BEVs) from China. https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/news/eu-commission-imposes-countervailing-duties-imports-battery-electric-vehicles-bevs-china

World Trade Organization. (2023–2025). DS610: China - Measures concerning trade in goods and services. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds610_e.htm

European Commission, Directorate-General for Trade. (2023–2025). WT/DS610 – Case summary and documents. https://policy.trade.ec.europa.eu/enforcement-and-protection/dispute-settlement/wto-dispute-settlement/wto-disputes-cases-involving-eu/wtds610-china-

measures-concerning-trade-goods-and-services_en

World Trade Organization. (2022–2025). DS611: China - Enforcement of intellectual property rights. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds611_e.htm

Brinza, A. (2024). EU-China relations: De-risking or decoupling - The future of the EU strategy towards China. European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754446/EXPO_STU(2024)754446_EN.pdf

Freudlsperger, C. (2024). The EU's anti-coercion instrument. Journal of Common Market Studies, 62(1), 1–18. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/jcms.13593

Kuang, S. (2024). The rise and fall of the EU-China Comprehensive Agreement on Investment. Journal of Contemporary European Studies, 32(6), 1024–1043. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14782804.2023.2293779

Egger, P. H., Nigai, S., & Streit, A. (2021). Putting the China-EU Comprehensive Agreement on Investment into perspective. Asia Europe Journal, 19(4), 421–438. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17538963.2021.1933057

European Parliament. (2024, April). European economic security: Current practices and further development (In-depth analysis). https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/754449/EXPO_IDA(2024)754449_EN.pdf

McCaffrey, C., Tagliapietra, S., & Wolff, G. (2024). Instruments of economic security: A European toolbox (Bruegel Working Paper 12/2024). Bruegel. https://www.bruegel.org/system/files/2024-05/WP%2012%202024_0.pdf

García-Herrero, A. (2024). Updating the EU strategy on China: Co-existence while de-risking. MERICS. https://merics.org/sites/default/files/2024-11/download.pdf

MERICS. (2024, October 1). Growing asymmetry: Mapping import dependencies in EU and US trade with China. https://merics.org/en/report/growing-asymmetry-mapping-import-dependencies-eu-and-us-trade-china

European Think-tank Network on China. (2024). National perspectives on Europe's de-risking from China. Clingendael. https://www.clingendael.org/sites/default/files/2024-07/ETNC2024_National_Perspectives_on_Europes_De-risking_from_China.pdf

Urgewald. (2021). The China-EU Investment Agreement (CAI): A critical review. https://www.urgewald.org/sites/default/files/media-files/The-China-EU-Investment-Agreement-06122021.pdf

WindEurope. (2024, April 9). EU starts investigation into Chinese wind turbines under the new Foreign Subsidies Regulation. https://windeurope.org/news/eu-starts-investigation-into-chinese-wind-turbines-under-new-foreign-subsidies-regulation/

Hogan Lovells. (2024, April 12). The European Commission launches its first ex officio investigation under the FSR into Chinese wind turbines. https://www.hoganlovells.com/en/publications/the-european-commission-launches-its-first-ex-officio-investigation-under-the-fsr-into-chinese-wind-turbines

Reuters. (2024, March 20). EU firms in China skewed 'disproportionately' towards risk management - Business group. https://www.reuters.com/markets/eu-firms-china-skewed-disproportionately-towards-risk-management-business-group-2024-03-20/

Axios. (2021, May 20). European Parliament votes to freeze China investment deal. https://www.axios.com/2021/05/20/eu-china-investment-deal-suspended

World Trade Organization. (2023, January 27). Dispute Settlement Body agrees to panels on EU complaints regarding Chinese measures (Lithuania and IP). https://www.wto.org/english/news_e/news23_e/dsb_27jan23_e.htm

Office of the United States Trade Representative. (2024, January 12). DS610 - Third-party integrated executive summary (United States). https://ustr.gov/sites/default/files/enforcement/DS/DS610/US.3dPty.Exec.Summary.fin.pdf

Chen, X. (2022). CAI: China is ready, how is about Europe? China-EU Law Journal, 10(1), 1–14. https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8871683/

Doppen, F., & de Graaff, N. (2024). Balancing security and economics: Domestic state–firm relations and the EU's FDI screening. Review of International Political Economy, 31(7), 2829–2852. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09692290.2024.2368601

INVESTMENT LEGAL RELATIONS BETWEEN THE EU AND THE PRC

The article traces the shift in EU–China investment relations from liberalisation to a regime of managed interdependence, in which investment openness is systematically recalibrated through the lenses of economic security and the autonomy of EU law. The political "pause" of the Comprehensive Agreement on Investment (CAI) – once the apex of contractual reciprocity – is shown to have elevated a set of unilateral EU instruments into the core architecture governing market entry. The paper reconstructs the regulatory logic of the Foreign Subsidies Regulation (EU 2022/2560), the Anti-Coercion Instrument (EU 2023/2675) and the 2024 proposal to upgrade and harmonise FDI screening (COM(2024) 23): the first levels the playing field by addressing state-backed advantages in mergers and public procurement; the second codifies a graded procedure to respond to geo-economic pressure, from consultations to countermeasures; the third reduces fragmentation by mandating screening across Member States and extending coverage to indirect and selected greenfield investments. Using sectoral evidence – definitive countervailing duties on Chinese BEVs and the first ex officio FSR investigations in wind – the analysis demonstrates how the Green Deal's industrial policy is operationalised via legal "permeability valves" of the internal market. In parallel, WTO disputes DS610 and DS611 are examined as laboratories for the proceduralisation of geo-economic conflict and stress-tests for the boundaries of EU legal autonomy in a global setting. The article contends that today's model does not mechanically replace a bilateral treaty; rather, it builds a multi-level, functionally complementary matrix in which competition law, public-order screening and sovereignty instruments mutually reinforce each other, transforming the EU from a passive norm-setter into an active gate-keeper. Ultimately, EU–China investment ties are recast as a movement from ex post enforcement via arbitration to ex ante risk-filtering through legal procedure, restructuring the openness-security balance in favour of disciplined selectivity.

Keywords: trade agreement; investment agreement; European Union; investment protection; Investment Court; trade policy; Court of Justice of the European Union (CJEU); Agreement on; autonomy of EU law; external competence; Comprehensive Agreement on Investment (CAI).